

Effectevaluatie

Subsidieregelingen IRE en IMM

Eindrapport

Ministerie van Economische Zaken, directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit

Holmer Doornbos

Isidoor van den Berk

Thomas Wesselink

7 november 2016

52047

Inhoudsopgave

1	Inleiding	3
2	Output IMM/IRE	8
3	Resultaten van de enquête	11
4	Beantwoording onderzoeksvragen	25
	Bijlage: evaluatiekader	

1

Inleiding

Achtergrond, vraag en werkwijze

Inleiding

Achtergrond

Via het Plattelandsontwikkelingsprogramma 2007 – 2013 (POP2) heeft de Europese Unie bijna zeshonderd miljoen euro als cofinancier ter beschikking gesteld om agrarische ondernemers te ondersteunen bij het aanpakken van onmiskenbare bedreigingen zoals het veranderende klimaat en de verdroging van natuurgebieden. Het programma heeft als overkoepelend doel om tot een leefbaar platteland en een vitale, duurzame agrarische sector te komen.

Het programma is verdeeld in vier assen:

- 1) het versterken van de concurrentiekracht van de land- en bosbouwsector;
- 2) het verbeteren van het milieu en de natuur;
- 3) het verbeteren van de leefbaarheid van het platteland en de diversificatie van de plattelandseconomie;
- 4) leaderaanpak (plattelandsontwikkeling door lokale actiegroepen).

Deze effectevaluatie heeft betrekking op twee van deze maatregelen: de subsidieregelingen Investeren in milieuvriendelijke maatregelen (IMM) en Investeren in energiebesparing (IRE).

IMM

De overheid wil landbouwondernemers die willen investeren in een milieuvriendelijkere bedrijfsvoering graag ondersteunen. Daartoe is de subsidieregeling Investeren in milieuvriendelijke maatregelen (IMM) ingesteld. De subsidieregeling werd in 2010 voor het eerst opengesteld en richt zich op het stimuleren van investeringen in acht categorieën:

- 1) mestbewerking;
- 2) precisielandbouw;
- 3) mestopslag;
- 4) energie-efficiëntie (m.u.v. glastuinbouw);
- 5) hernieuwbare energie (m.u.v. glastuinbouw);
- 6) waterkwantiteit;
- 7) Energiebesparing glastuinbouw;
- 8) waterkwaliteit.

Achtergrond en vraagstelling

IRE

De subsidieregeling Investerings in energiebesparing richt zich op het stimuleren van investeringen in energiebesparende maatregelen in de glastuinbouw, met als doel om de uitstoot van CO2 te verminderen. De subsidie was bestemd voor energie-extensieve en energie-intensieve bedrijven en samenwerkingsverbanden daarvan. De IRE is in 2007 voor het eerst opengesteld als zelfstandige subsidieregeling.

IMM en IRE

De IRE is in 2007 voor het eerst opengesteld als zelfstandige subsidieregeling. In 2013 is de IRE opgegaan in de IMM. Er was geen overlap tussen de IRE en de IMM in de periode dat beide subsidieregelingen naast elkaar bestonden. De IRE is in 2013 als categorie opgenomen in de IMM.

Onderzoeksvragen

De directie Plantaardige Agroketens en Voedselkwaliteit (PAV) van het Ministerie van Economische Zaken (EZ) heeft Berenschot opdracht gegeven om de volgende onderzoeksvragen te beantwoorden:

- 1) heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in mestbewerkingsinstallaties;
- 2) heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in apparatuur voor precisielandbouw;
- 3) heeft de subsidieregeling geleid tot het vergroten van de opslagcapaciteit voor dierlijke mest;
- 4) heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in energiebesparende maatregelen;
- 5) heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in het produceren van hernieuwbare energie;
- 6) heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in waterbesparende maatregelen;
- 7) heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren;
- 8) heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in energiebesparende maatregelen in de glastuinbouw (IRE);
- 9) heeft de subsidieregeling geleid tot het verlagen van het energiegebruik;
- 10) heeft de subsidieregeling geleid tot het verminderen van verliezen van nutriënten naar het milieu;

Vraagstelling en werkwijze

- 9) heeft de subsidieregeling geleid tot minder verbruik van water;
- 10) heeft de subsidieregeling geleid tot betere waterkwaliteit;
- 11) heeft de subsidieregeling geleid tot adoptie van innovatievere technieken.

Het 'meer', 'verlagen', 'verminderen', 'minder', 'betere' en 'innovatievere' is ten opzichte van het niet bestaan van de regeling. Met andere woorden: heeft deze regeling er nu toe geleid dat het effect optreedt.

De streefwaarden/indicatoren voor alle subsidieregelingen die in het kader van POP2, thema modernisering landbouwbedrijven (maatregelfiche 121) zijn/worden opengesteld als alle investeringen zijn uitgevoerd, zijn:

- een reductie van 0,25 mton CO₂-equivalenten per jaar;
- een totale investering in duurzaamheid van 155 miljoen euro (inclusief private investeringen);
- een streefwaarde voor "nieuwe uitdagingen" is 1.500 landbouwondernemingen dat heeft geïnvesteerd.

Onderhavig rapport betreft een effectevaluatie. Het ministerie van Economische Zaken heeft Berenschot uitsluitend gevraagd om de effecten van de beide subsidies inzichtelijk te maken. Het beoordelen van deze effecten was geen onderdeel van de opdracht.

Korte omschrijving werkwijze

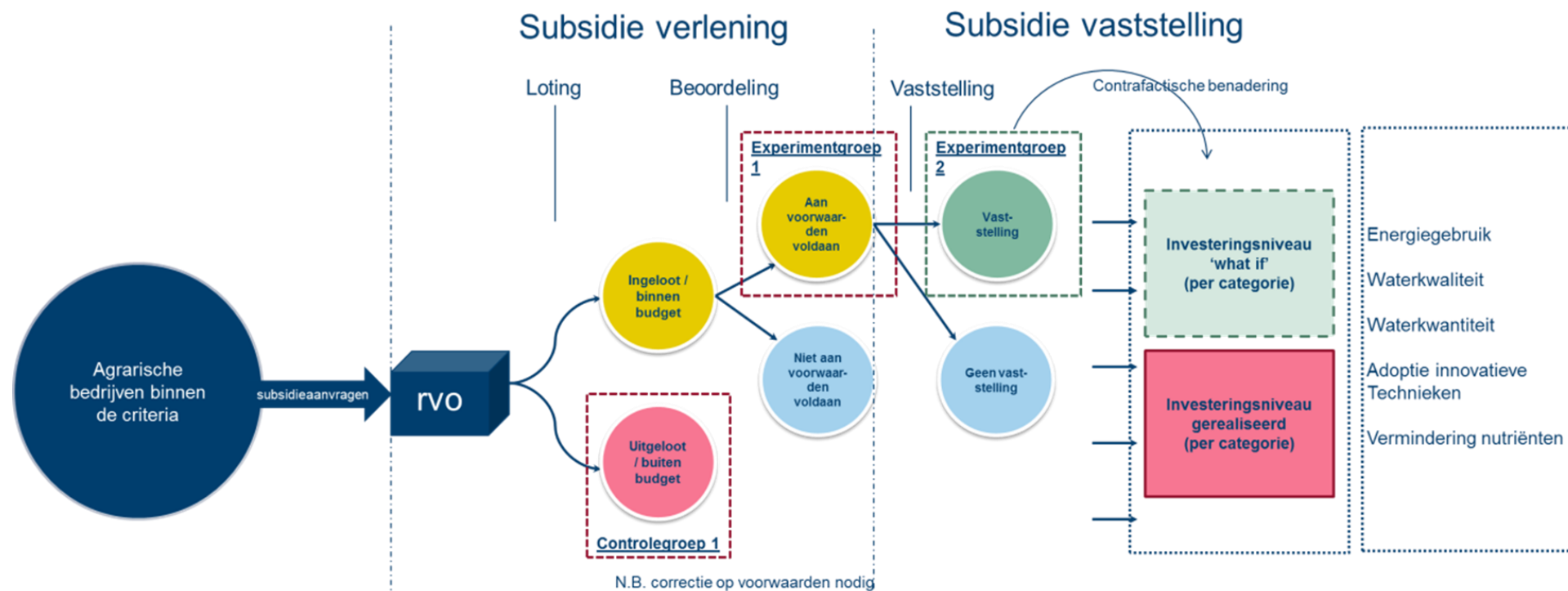
Om de onderzoeksvragen te beantwoorden is voor deze effectevaluatie gekozen voor een kwantitatief onderzoekssparen, zoals onder meer beschreven in het rapport van de commissie Theeuwes over effectmeting bij beleidsevaluaties.

De meest zuivere manier om te onderzoeken of de subsidieregelingen de gewenste effecten realiseert (de doeltreffendheid) is een empirische effectevaluatie waarbij een experimentele groep en een controlegroep onderling worden vergeleken. Door een dergelijke onderlinge vergelijking kan worden achterhaald of de doelvariabele zónder de beleidsinterventie een ander niveau heeft dan mét de beleidsinterventie.

Binnen deze evaluatie zijn alle dossiers die bekend zijn bij RVO (de volledige populatie subsidiedossiers voor IME IRE in de periode 2007 tot en met 2013 (zoals vastgesteld 1 juli 2015)) bestudeerd en is daaruit voor dit onderzoek relevante informatie gehaald over de subsidieomvang, status van de aanvraag, categorie etc.). Daarnaast is aangesloten bij het subsidieproces (zie schematisch overzicht hieronder) van IMM en IRE om te komen tot een experimentele groep en een controlegroep. Zowel de controlegroep als de experimentegroep zijn aan de hand van een digitale enquête bevraagd naar de effecten van de subsidieregeling.

Werkwijze

In de onderstaande figuur is globaal de werking van het subsidieproces aangegeven. Op basis hiervan is tevens de onderzoeksmethode vastgesteld.

Aangezien het subsidieproces gebruik maakt van een tweetal selectiemomenten (de loting en moment van vaststelling) maken we in dit onderzoek gebruik van een controlegroep (uitgeloot door RVO) en twee experimentgroepen. Experimentgroep 1 is de totale populatie ingeloot en na beoordeling door RVO. Experimentgroep 2 gaat om de groep die na het indienen (door de ondernemer) en beoordelen (door RVO) van de vaststelling ook daadwerkelijk subsidie hebben ontvangen.

Het uitsluitend bevragen van de experimentgroepen kent een gedegen kans op bevooroordeeldheid (bias) binnen de onderzoekspopulatie. Het alleen bevragen van de groep die gebruik heeft gemaakt van de subsidieregeling kan daardoor leiden tot onbetrouwbare uitspraken over de effecten. Om dit te ondervangen is ook de controlegroep bevraged aan de hand van de “what if” benadering. Door de combinatie van deze twee groepen ontstaat er een afgewogen beeld van de effecten van de subsidieregelingen.

2

Output IMM/IRE

Algemene resultaten

Verloop IMM/IRE

In 2007 is de IRE regeling voor het eerst opengesteld als een zelfstandige subsidieregeling om energiebesparende investeringen te stimuleren in de glastuinbouw. De IRE regeling liep tot en met 2012 als een zelfstandige subsidieregeling, daarna (vanaf 2013) is de IRE opgenomen als een aparte categorie binnen de IMM voor het stimuleren van energiebesparende maatregelen in de glastuinbouw (categorie 7). Voor de leesbaarheid van deze evaluatie is de IRE regeling van 2007-2012 ook vermeld als categorie 7.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	
IRE	■								
IMM				■					
IMM/IRE							■		

De IMM regeling richt zich op het stimuleren van investeringen in energie-efficiëntie en hernieuwbare energie en kent verschillende categorieën. De IMM regeling werd in 2010 voor het eerst opengesteld.

- In 2010 zijn de IMM categorieën 1, 2, 3, 4 en 5 opengesteld.
- In 2011 zijn de IMM categorieën 1, 2 en 4 opengesteld.
- In 2012 zijn de IMM categorieën 1, 2, 3, 4 en 5 opengesteld.
- In 2013 zijn de IMM categorieën 1, 2, 3, 4, 5, 6 en 7 opengesteld.

Onderzoekperiode

De onderzoeksperiode start in 2007. In de meeste gevallen zit er redelijk veel tijd tussen de aanvraag van de subsidie en de uiteindelijke vaststelling (en het uitkeren) van de subsidie. Voor deze effectevaluatie is gekozen om alle subsidies die voor 1 juli 2015 vastgesteld zijn mee te nemen in het onderzoek. Derhalve zijn ondernemers die in 2014 een aanvraag hebben gedaan buiten beschouwing gelaten bij deze effectevaluatie.

Output IMM/IRE (gegevens RVO)

Kernvraag in deze evaluatie is of de subsidieregelingen IMM/IRE hebben geleid tot meer investeringen op het gebied van milieuvriendelijke en/of energiebesparende maatregelen. Dit is een vraag naar causaliteit: IMM/IRE grijpt in op het proces van de investeringsbereidheid bij agrarische ondernemers. Om het causaal effect van IMM/IRE op een gestructureerde wijze te onderzoeken en in kaart te brengen hanteren wij een evaluatiesystematiek, gebaseerd op de Regeling Periodiek Evaluatieonderzoek (RPE systematiek) zoals het Ministerie van Financiën die voorschrijft voor evaluatieonderzoek. In deze evaluatie richten we ons hoofdzakelijk op de doeltreffendheid en de doelmatigheid van de subsidieregelingen. De doeltreffendheid en de doelmatigheid is sterk afhankelijk van de output van de regelingen (aantal gebruikers en hoogte verstrekte subsidie).

Onderstaande gegevens zijn aangeleverd door Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO), de uitvoerder voor beide subsidieregelingen (van de looptijd 2007 tot 1 juli 2015).

naam categorie	aantal verleend na loting	verwachte subsidie na loting	aantal uitgekeerd na vaststelling	uitgekeerd subsidie na vaststelling	percentage subsidie bij benadering	totale omvang investering bij benadering
cat 1 mestbewerking	565	€ 12.655.481	253	€ 4.656.535	21%	€ 22.173.977
cat 2 precisielandbouw	608	€ 14.833.839	402	€ 9.405.294	31%	€ 30.339.660
cat 3 mestopslag	393	€ 11.103.759	211	€ 6.809.415	25%	€ 27.237.659
cat 4 energie efficientie	570	€ 13.839.172	276	€ 7.820.358	31%	€ 25.226.960
cat 5 hernieuwbare energie	243	€ 4.078.783	114	€ 1.986.799	30%	€ 6.622.662
cat 6 waterkwantiteit	26	€ 766.460	7	€ 175.885	25%	€ 703.540
cat 7 energie glastuinbouw	886	€ 27.517.142	581	€ 12.615.769	25%	€ 50.463.075
cat 8 waterkwaliteit	0	€ 0	0	€ 0	0%	€ 0
totaal	3291	€ 84.794.635	1844	€ 43.470.054		€ 162.767.533

N.B. het 'percentage subsidie bij benadering' zoals weergegeven in de tabel is het gemiddelde zoals door de respondenten van de enquête (zie hoofdstuk 3) is opgegeven.

3

Resultaten van de enquête

Response, resultaten en beoordeling

Response

tabel 1: responsverdeling naar subsidie categorie (n=608)

	#	%
Categorie 1 - Mestbewerking	79	15%
Categorie 2 - Precisielandbouw	186	35%
Categorie 3 - Mestopslag	86	16%
Categorie 4 - Energie-efficiëntie	122	23%
Categorie 5 - Hernieuwbare energie	56	11%
Categorie 6 - Waterkwantiteit	4	1%
Categorie 7 - Glastuinbouw	71	13%
Categorie 8 – Waterkwaliteit	4	1%
Totaal	608	

tabel 2: responseverdeling naar onderzoeksgroep (n=608)

	Controlegroep	Experimentgroep 1	Experimentgroep 2	n
Categorie 1 - Mestbewerking	17	23	39	79
Categorie 2 - Precisielandbouw	45	37	104	186
Categorie 3 - Mestopslag	20	21	45	86
Categorie 4 - Energie-efficiëntie	13	25	84	122
Categorie 5 - Hernieuwbare energie	9	11	35	56
Categorie 6 - Waterkwantiteit	2	0	2	4
Categorie 7 - Glastuinbouw	11	14	46	71
Categorie 8 – Waterkwaliteit	2	0	2	4
Totaal	119	131	357	608

Respondenten totaal

531 respondenten (de experimentgroep en de controlegroep samen) hebben de vragenlijst ingevuld. Deze respondenten hebben gezamenlijk 608 subsidies aangevraagd en over elke subsidie apart vragen beantwoord. Hierdoor valt de *n* bij enkele vragen hoger uit dan het aantal unieke respondenten. Een aantal respondenten hebben meer dan een subsidie aangevraagd.

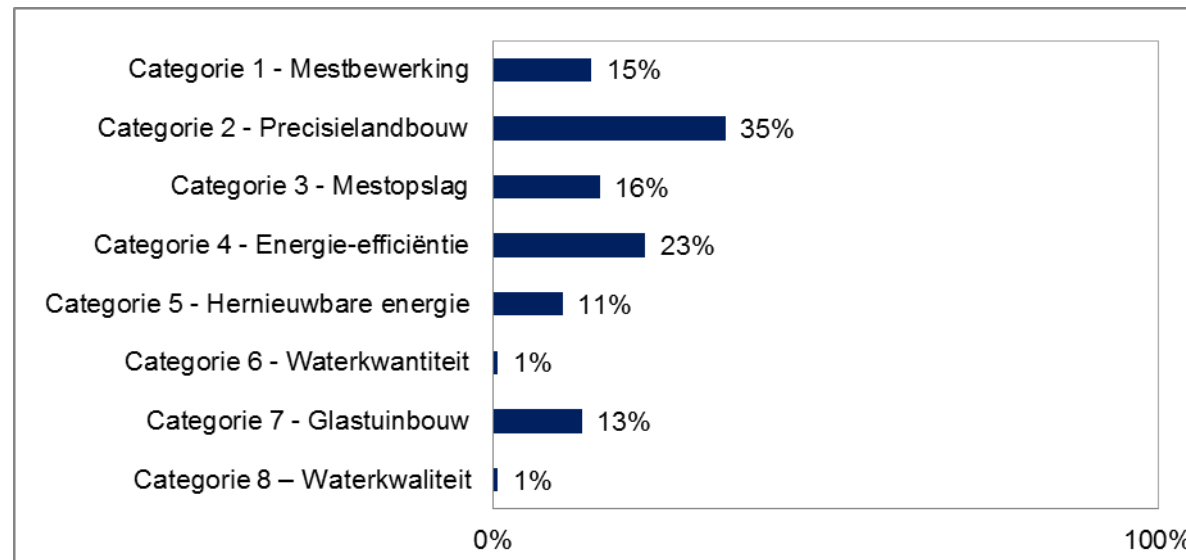
Onderzoeksgroepen

Binnen dit onderzoek worden twee experimentgroepen en een controlegroep gehanteerd.

Experimentgroep 1 betreft het aantal ingelote en tevens goedgekeurde aanvragen voor een subsidie. Experimentgroep 2 betreft het aantal verzoeken voor subsidie dat is vastgesteld (er is subsidie uitgekeerd). De controlegroep betreft het aantal verzoeken voor subsidie dat is afgewezen omdat zij buiten het budget vielen.

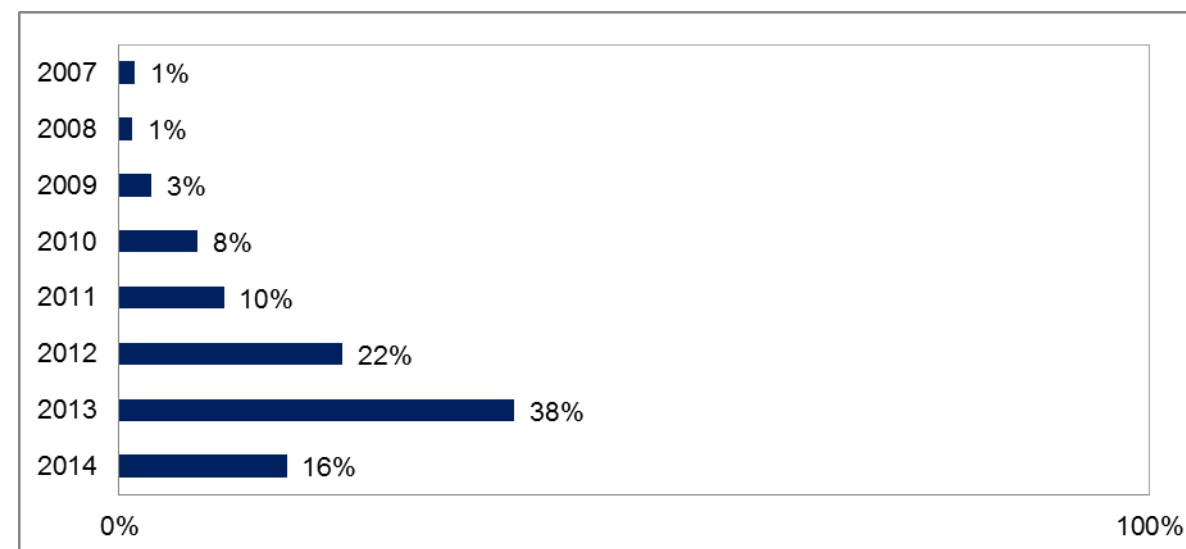
Resultaten van de enquête (1)

grafiek 1: responsverdeling naar subsidie categorie (n=608)

Toelichting: Binnen de groep respondenten zijn de meeste subsidies aangevraagd voor de categorie Precisielandbouw (2). Subsidies voor Energie-efficiëntie (4) komen op de tweede plaats. De response over categorie 6 (waterkwantiteit) en 8 (waterkwaliteit) zijn dermate klein dat daarover geen betrouwbare uitspraken kunnen worden gedaan.

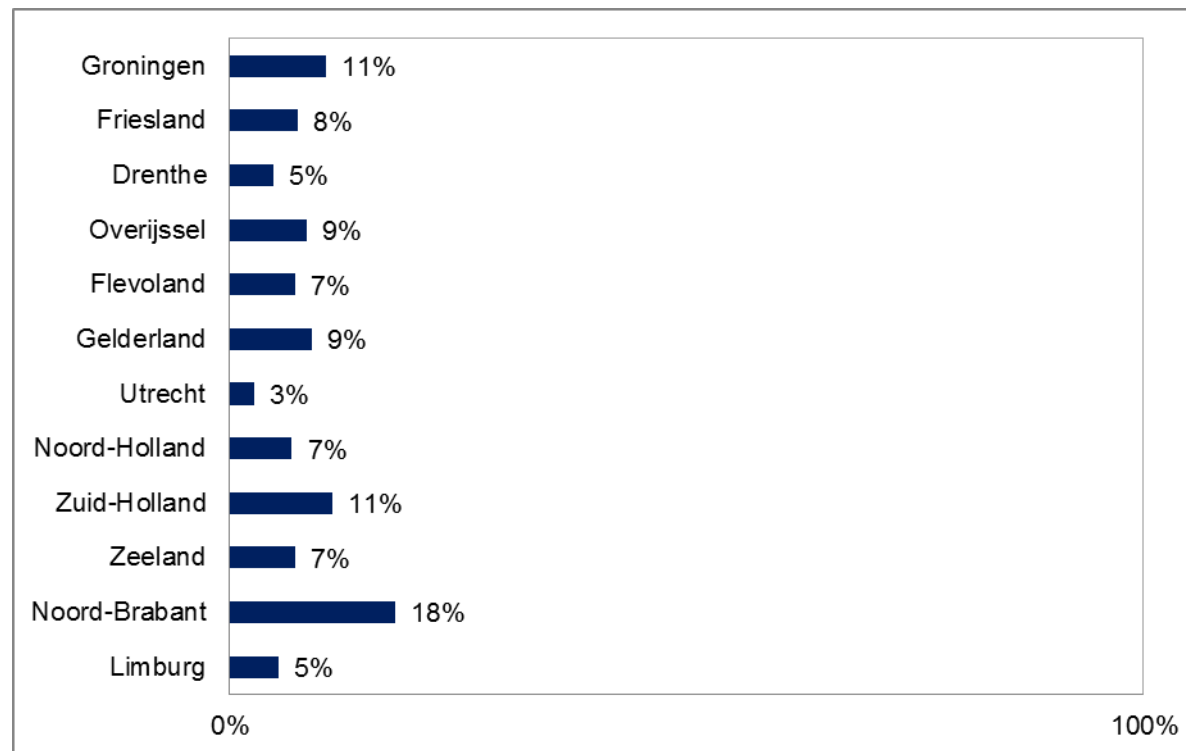
grafiek 2: responsverdeling over jaren (n=608)

Toelichting: De meeste respondenten hebben een subsidie aangevraagd in de jaren 2012 en 2013.

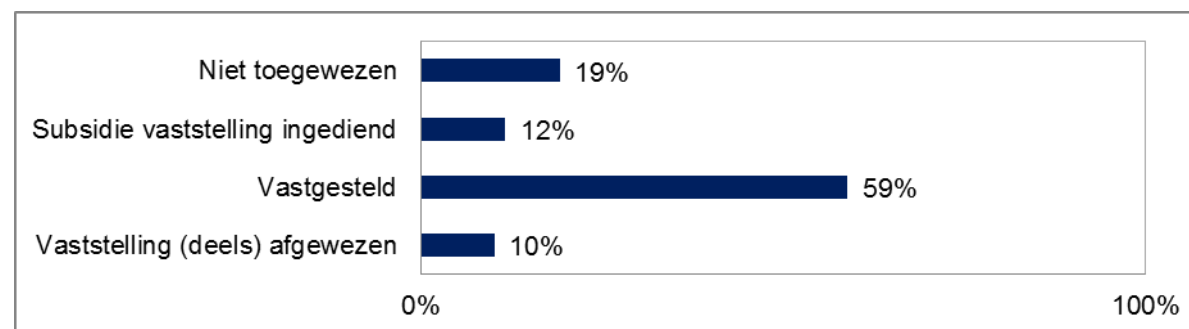
Resultaten van de enquête (2)

grafiek 3: responsverdeling naar provincie (n=531)

Toelichting: De meeste respondenten zijn subsidieaanvragers uit Noord-Brabant, Zuid-Holland en Groningen.

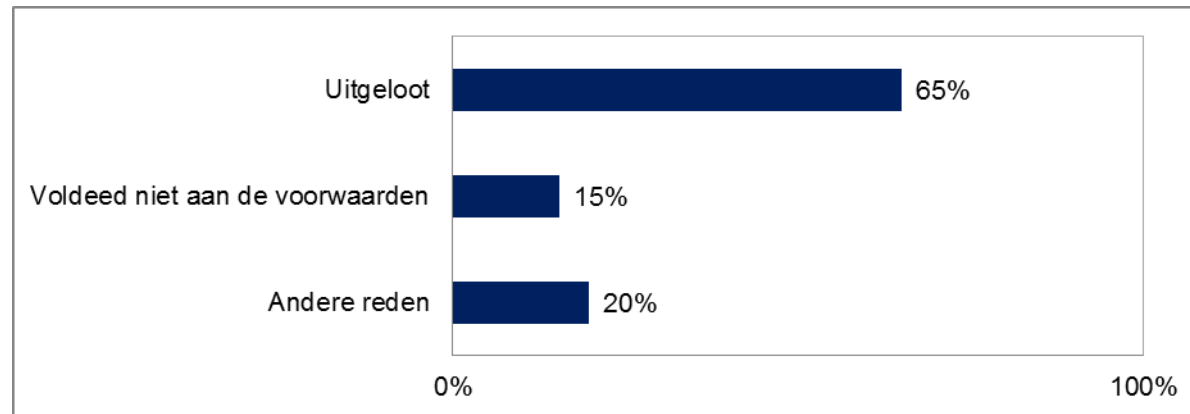
grafiek 4: responsverdeling naar status van de aanvraag (n=608)

Toelichting: Bijna zes op de tien respondenten heeft een vaststelling ontvangen. Twee op de tien aanvragen zijn niet toegewezen/uitgeloot.

Resultaten van de enquête (3)

grafiek 5: wat was de reden voor het niet toewijzen/vaststellen van de subsidie (n=117)

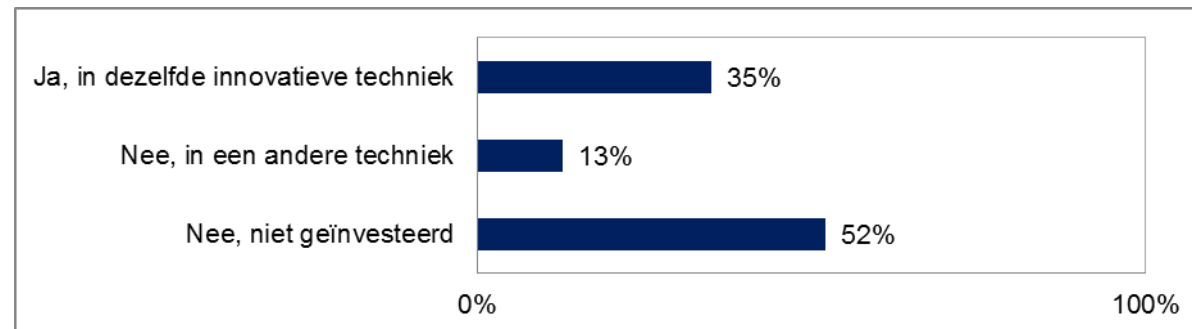

Toelichting: Dit betreft een vervolgvraag bij grafiek 4: responsverdeling naar status van de aanvraag.

Uitloting is de meest genoemde reden voor het niet toegewezen krijgen van de subsidie.

Resultaten van de enquête (4)

grafiek 6a: Heeft u zonder de subsidie alsnog geïnvesteerd in dezelfde innovatieve techniek? (n=117)

Toelichting: Dit betreft een vervolgvraag bij grafiek 5: wat was de reden voor het niet toewijzen/vaststellen van de subsidie.

Iets meer dan de helft heeft door het ontbreken van subsidie afgezien van een investering. Toch heeft ruim een derde van de respondenten (alle categorieën) zonder subsidie alsnog geïnvesteerd in dezelfde innovatieve techniek.

grafiek 6b: Heeft u zonder de subsidie alsnog geïnvesteerd in dezelfde innovatieve techniek? (n=117)

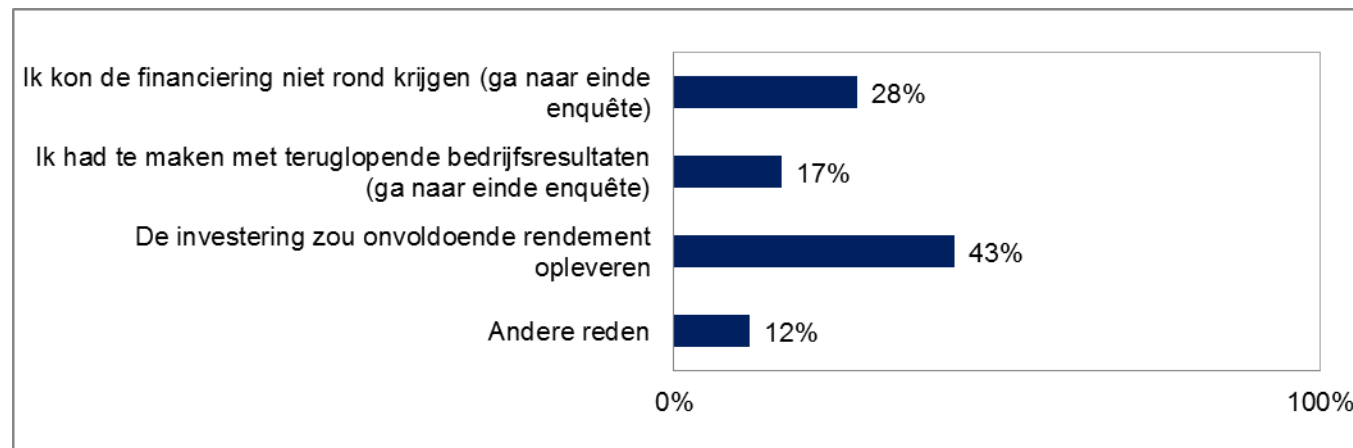
	Dezelfde innovatieve techniek	Andere techniek	Niet geïnvesteerd	Totaal	n
Categorie 1 - Mestbewerking	29%	6%	65%	100%	17
Categorie 2 - Precisielandbouw	36%	18%	47%	100%	45
Categorie 3 - Mestopslag	30%	20%	50%	100%	20
Categorie 4 - Energie-efficiëntie	39%	15%	46%	100%	13
Categorie 5 - Hernieuwbare energie	22%	0%	78%	100%	9
Categorie 6 - Waterkwantiteit	0%	0%	0%	0%	0
Categorie 7 - Glastuinbouw	64%	0%	36%	100%	11
Categorie 8 – Waterkwaliteit	0%	0%	100%	100%	2
Totaal	35%	13%	52%	100%	117
Totaal excl. Categorie 7	32%	14%	54%	100%	106
Categorie 7 - Glastuinbouw	64%	0%	36%	100%	11

De investeringsbereidheid in dezelfde innovatieve techniek zonder subsidie bedroeg over alle categorieën gemiddeld 35%.

Een uitschieter vormt de glastuinbouw (categorie 7) waar de investeringsbereidheid 64% bedroeg en dus het merendeel aangeeft ook zonder subsidie in dezelfde innovatieve techniek te hebben geïnvesteerd.

Resultaten van de enquête (5)

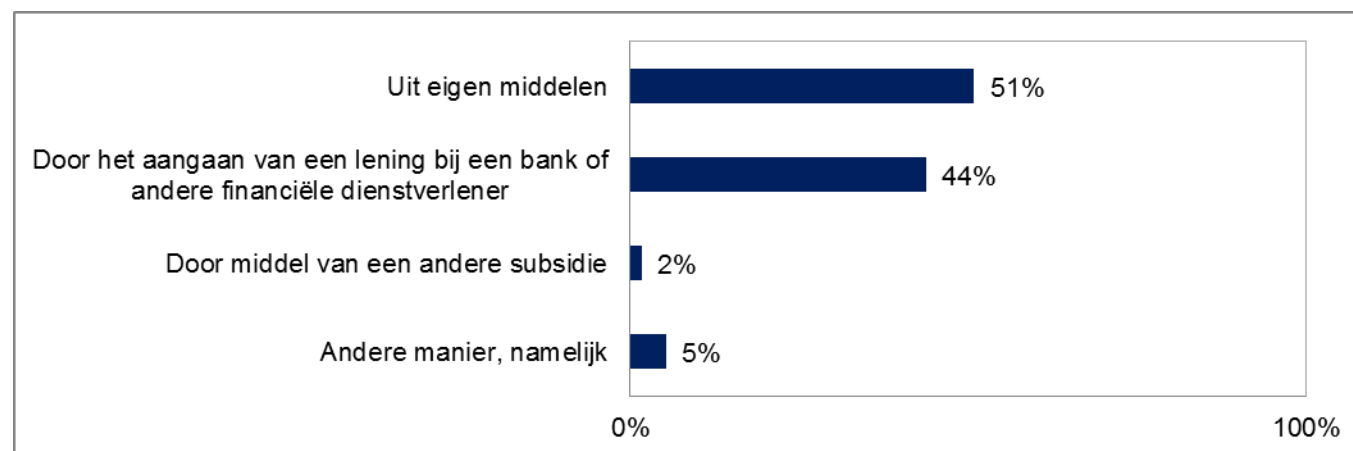
grafiek 7: Wat is de belangrijkste reden dat u heeft afgezien van een investering? (n=60)

Toelichting: De volgende resultaten gaan over respondenten die hebben aangegeven zonder subsidie af hebben gezien van een investering.

Ongeveer de helft van de respondenten die heeft afgezien van een investering zegt dat de investering onvoldoende rendement op zou leveren om de investering zonder subsidie te doen.

grafiek 8: Hoe heeft u de investering zonder deze subsidie gefinancierd? (n=57)

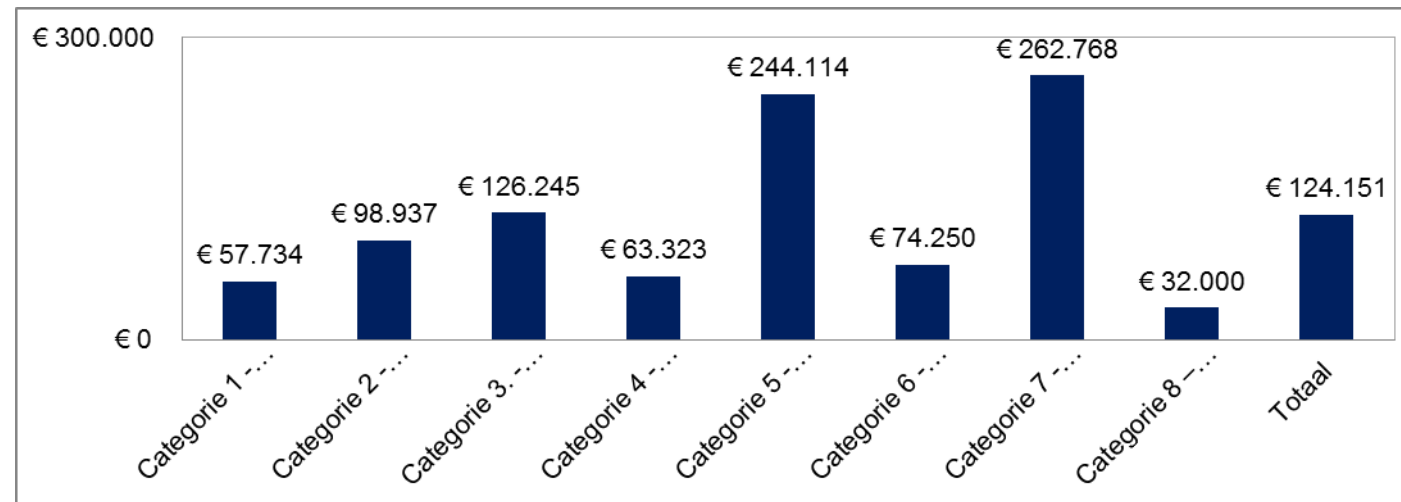

Toelichting: De volgende resultaten gaan over respondenten die hebben aangegeven zonder subsidie alsnog een investering hebben gedaan.

Ruim de helft van de bedrijven die geen subsidie ontvingen en toch overgingen tot het doen van een investering deed dit uit eigen middelen. 44% ging hiervoor een lening aan bij een bank of andere financiële dienstverlener.

Resultaten van de enquête (6)

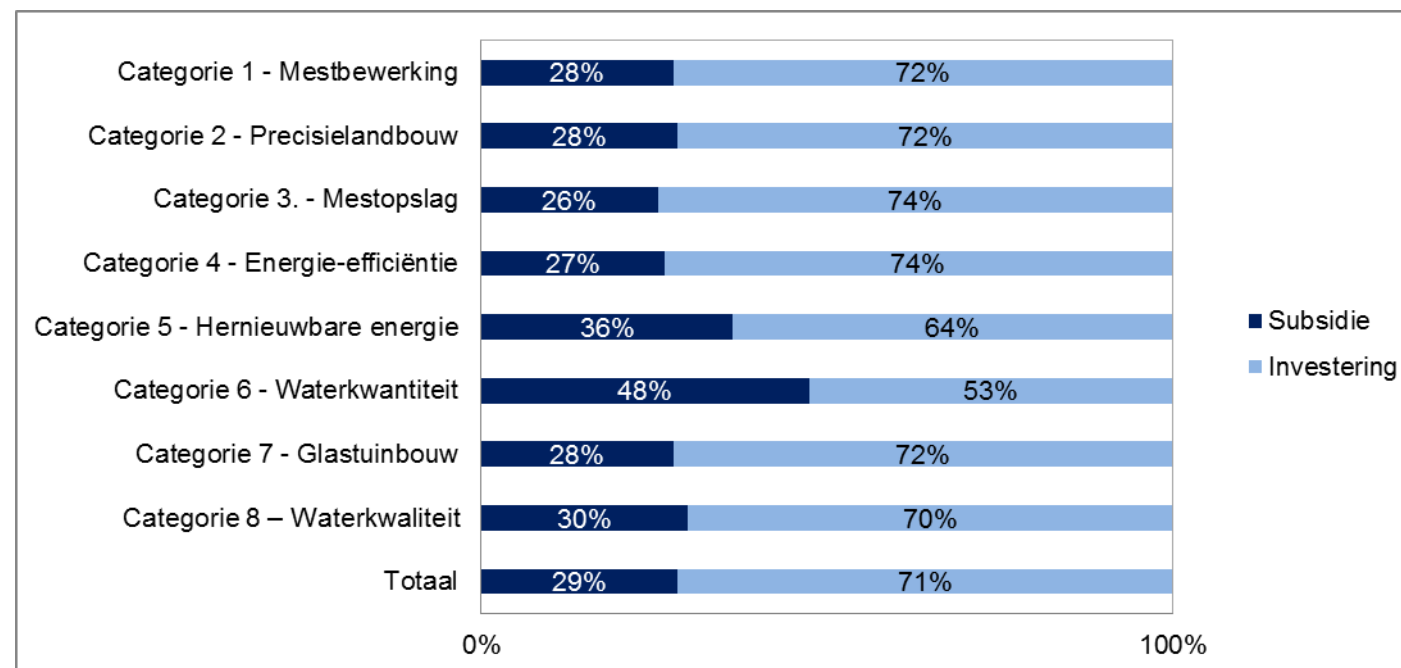
grafiek 9: Wat was de totale omvang van de investering in euro's per bedrijf, aangaande deze subsidieaanvraag? (n=401)

Toelichting: het betreft hier de omvang van de totale investering per bedrijf inclusief het subsidiedeel en het deel dat door de ondernemer wordt geïnvesteerd.

De gemiddelde investering over alle categorieën was € 124.151. De gemiddelde investering in de glastuinbouw (IRE) was het hoogst: € 262.768.

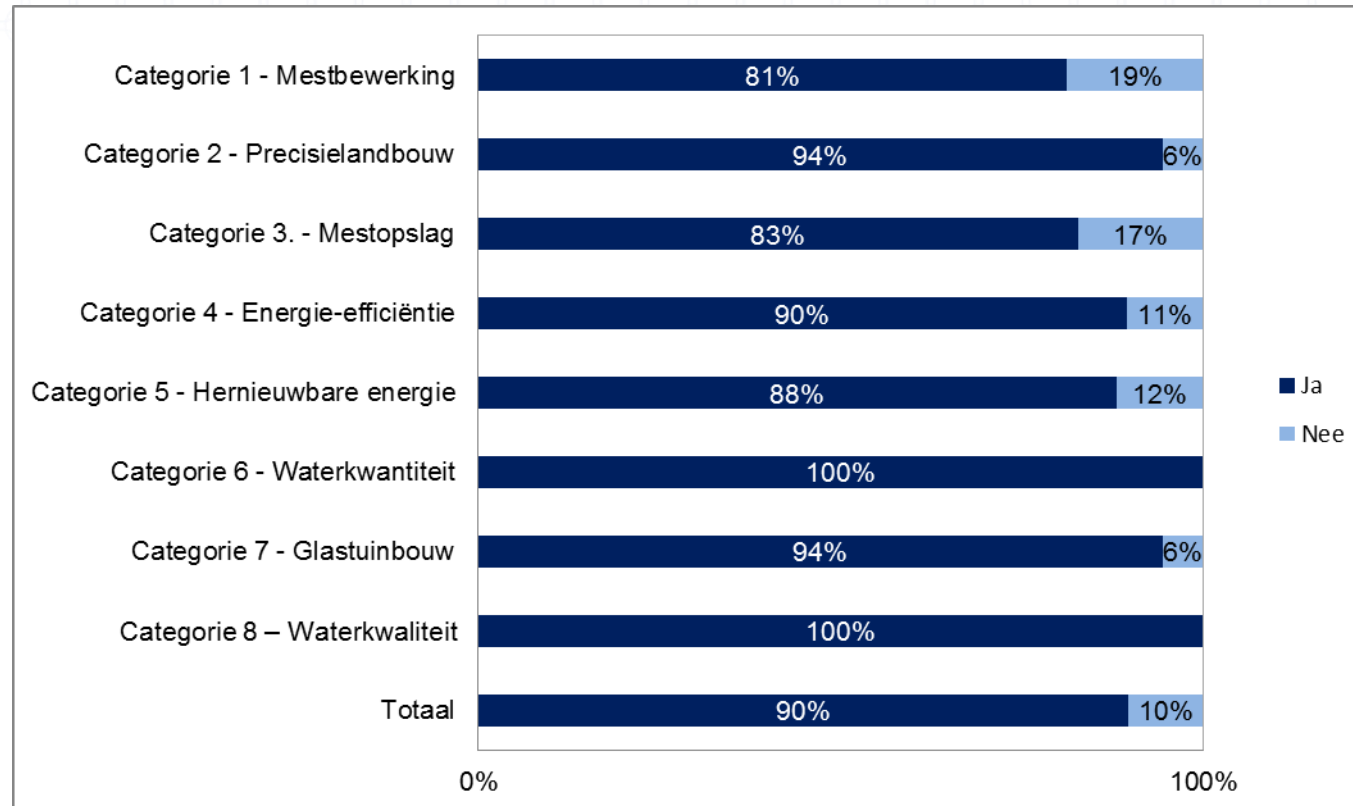
grafiek 10: Wat was de verdeling subsidie en het aandeel eigen investering? (n=408)

Toelichting: gemiddeld werd volgens respondenten bijna 30% van de totale investeringskosten gedekt met de subsidie.

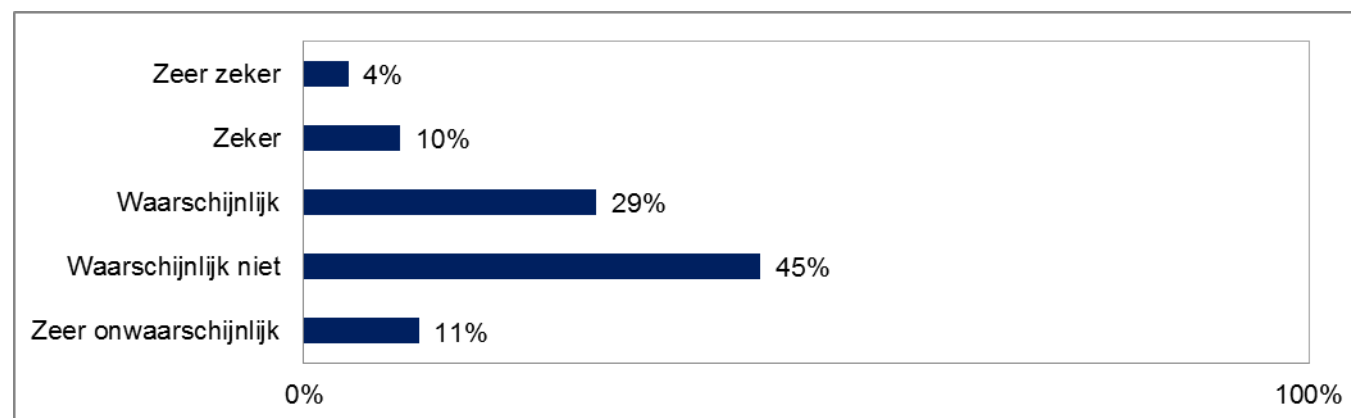
Resultaten van de enquête (7)

grafiek 11: Heeft u na toekenning van onderstaande subsidie(s) de investering ook daadwerkelijk gedaan? (n=429)

Toelichting: 10% heeft alsnog afgezien van de investering na de toekenning van de subsidie. De meeste ondernemers die alsnog afzien van een investering zijn te vinden in de categorieën Mestbewerking (1) en Mestopslag (3) met respectievelijk 19% en 17%.

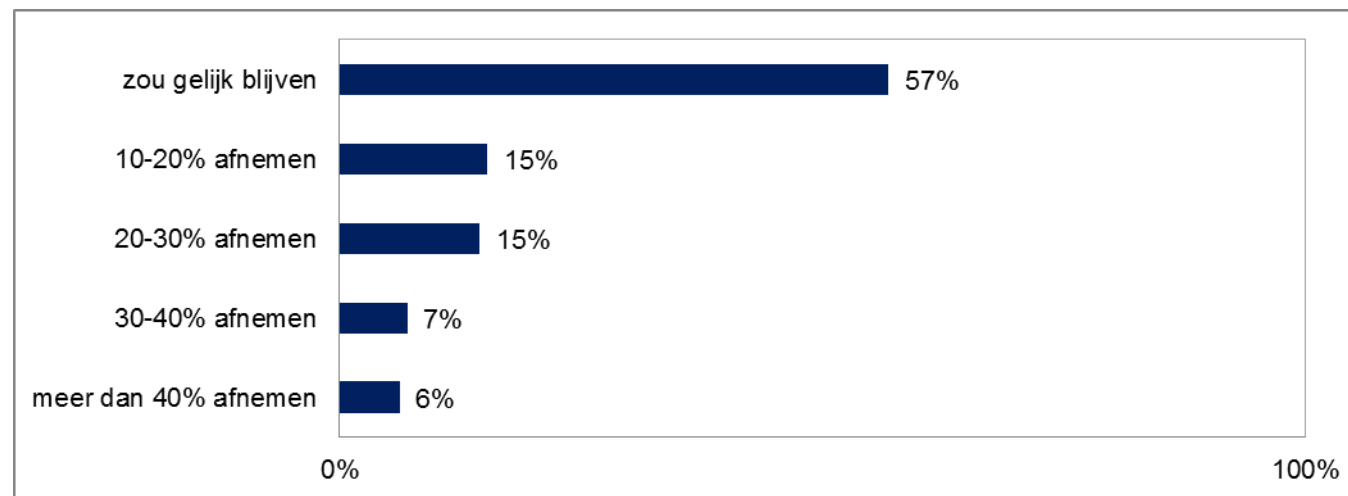
grafiek 12: Zou u deze investering ook hebben gedaan als u geen gebruik kon maken van een subsidie? (n=385)

Toelichting: Iets meer dan de helft (56%) van de bedrijven die zijn ingeloot en goedgekeurd voor subsidie zou (waarschijnlijk) geen investering hebben gedaan wanneer zij geen gebruik hadden kunnen maken van de subsidie.

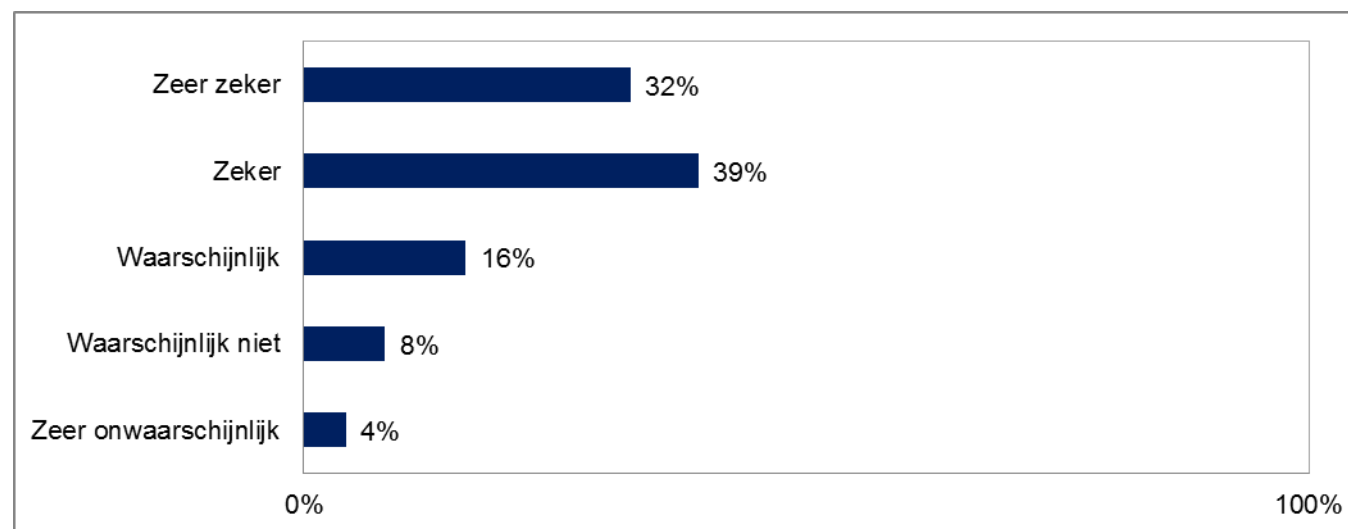
Resultaten van de enquête (8)

grafiek 13: Als u geen subsidie(s) zou hebben ontvangen, wat zou dat betekenen voor de kosten van de totale investering? (n=385)

Toelichting: 57% van de bedrijven geeft aan dat de kosten van de investering hetzelfde zouden zijn gebleven wanneer ze geen subsidie zouden hebben ontvangen. 30% zegt dat de kosten tussen de 10% en 30% zouden afnemen, omdat ze dan zouden kiezen voor een minder duur product.

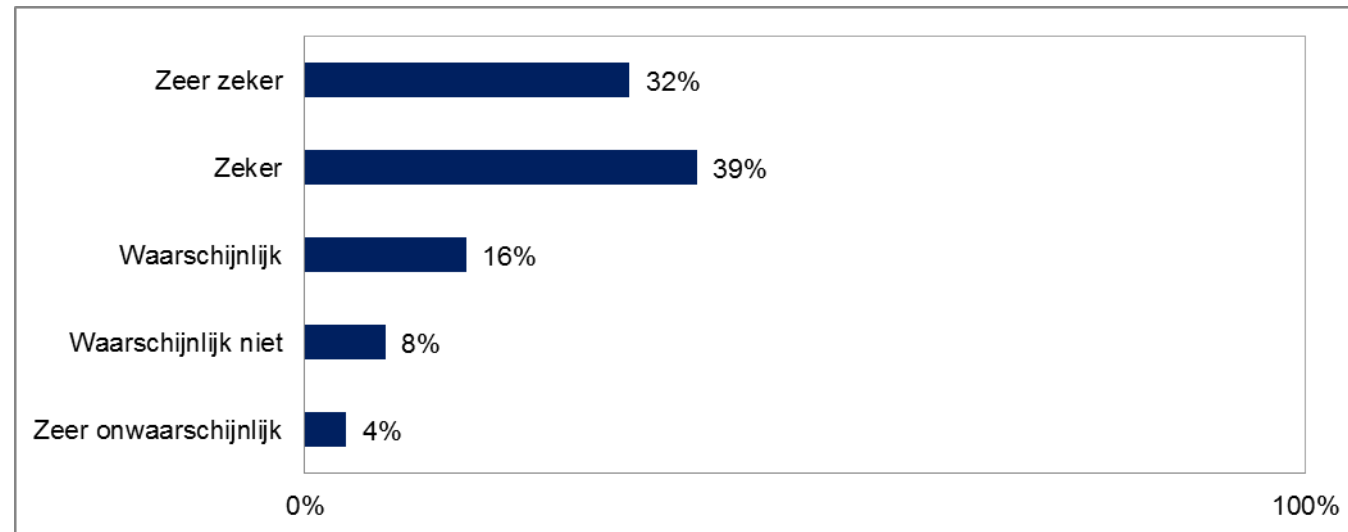
grafiek 14: Heeft de subsidie u geholpen met het investeren in innovatieve techniek? (n=385)

Toelichting: Iets meer dan de helft (56%) van de bedrijven zou (waarschijnlijk) geen investering hebben gedaan in de voorgeschreven innovatieve technieken wanneer zij geen gebruik hadden kunnen maken van de subsidie.

Resultaten van de enquête (9)

grafiek 15: Als u geen of veel minder subsidie had gekregen had u dan geïnvesteerd in dezelfde innovatieve techniek? (n=385)

Toelichting: van de ondernemers die subsidie hebben ontvangen zegt 72% zonder de subsidie toch geïnvesteerd te hebben in dezelfde innovatieve techniek (zeker en zeer zeker).

Van de ondernemers die wel subsidie hebben ontvangen zegt 12% zonder of met veel minder subsidie niet geïnvesteerd te hebben in dezelfde innovatieve techniek (waarschijnlijk niet en zeer onwaarschijnlijk).

grafiek 16a: Wat was het resultaat van uw investering(en)? (n=409)

Toelichting: Het meest genoemde resultaat (bij 43% van de respondenten) is de vermindering van verlies van nutriënten aan het milieu. Daarna volgen de toepassing van innovatieve technieken en een verlaging van het stroomverbruik.

Resultaten van de enquête (10)

grafiek 16b: Wat was het resultaat van uw investering(en)? (n=409)

											n=				
Categorie 1 - Mestbewerking	Vermindering van verlies van nutriënten aan het milieu	68%	Toepassing van innovatieve technieken	52%	Verlaging van het stroomverbruik	25%	Verlaging van het gasverbruik	9%	Verbeterde waterkwaliteit	5%	Verlaging van het waterverbruik	0%	Anders	18%	44
Categorie 2 - Precisielandbouw		64%		62%		7%		1%		24%		11%		31%	123
Categorie 3 - Mestopslag		67%		14%		8%		4%		18%		2%		28%	51
Categorie 4 - Energie-efficiëntie		25%		19%		68%		24%		3%		1%		25%	91
Categorie 5 - Hernieuwbare energie		22%		24%		39%		49%		5%		5%		27%	41
Categorie 6 - Waterkwantiteit		25%		25%		25%		0%		50%		50%		0%	4
Categorie 7 - Glastuinbouw		14%		16%		24%		78%		6%		14%		16%	51
Categorie 8 – Waterkwaliteit		100%		0%		0%		0%		100%		0%		50%	4
											409				

Toelichting: De vermindering van verlies van nutriënten aan het milieu was vooral hoog in de categorieën 1 (mestbewerking), 2 (precisielandbouw), en 3 (mestopslag).

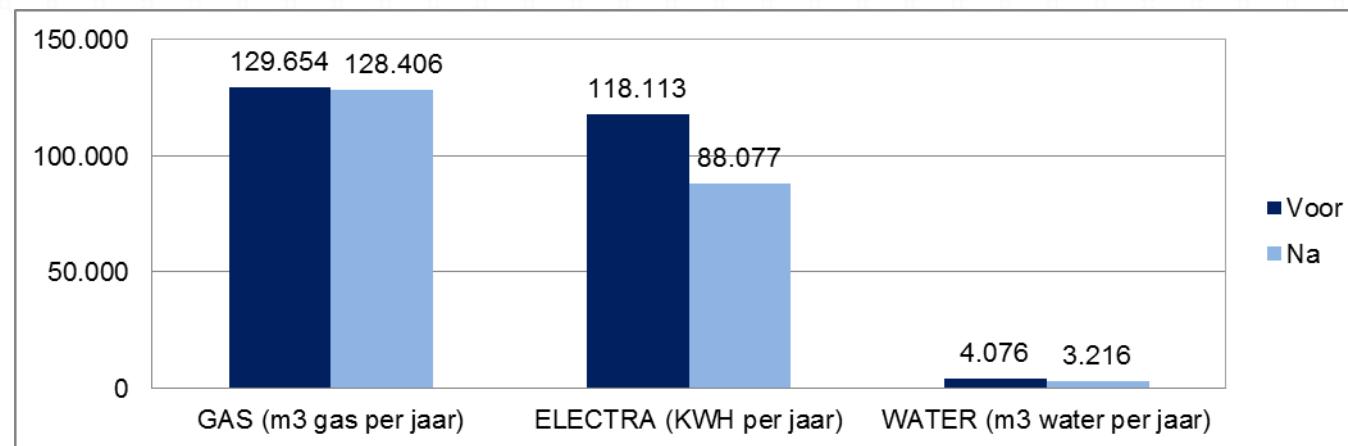
De toepassing van innovatieve technieken gold met 62% vooral voor investeringen in categorie 3 (precisielandbouw).

Investeringen in categorie 4 (energie-efficiëntie) leverde in 68% van de gevallen ook een vermindering op van het stroomverbruik.

Investeringen in categorie 7 (Glastuinbouw) hebben in 78% van de gevallen geleid tot een verlaging van het gasverbruik.

Resultaten van de enquête (11)

grafiek 17a: Wat was uw verbruik voor en na de investering? (n=41; n=46; n=27)

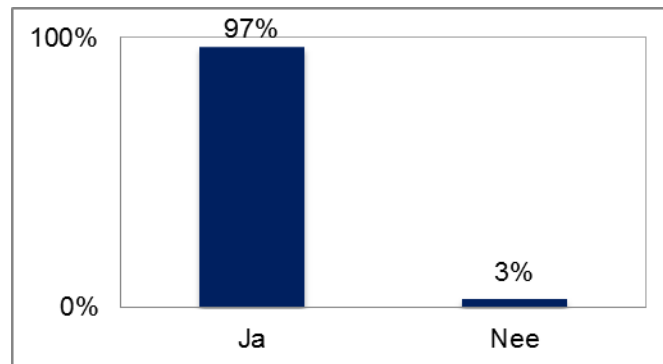
Toelichting: Respondenten geven aan dat zij door de investeringen die zij hebben gedaan hebben bijgedragen aan het verminderen van het energieverbruik en gasverbruik en het waterverbruik.

grafiek 17b: Wat was uw verbruik voor en na de investering? (n=349)

	GAS (m3 gas per jaar)	ELECTRA (KWH per jaar)	WATER (m3 water per jaar)
Categorie 1 - Mestbewerking	-1.033	-18.786	167
Categorie 2 - Precisielandbouw	-125	-48.667	-12
Categorie 3 - Mestopslag	-12.333	-18.000	0
Categorie 4 - Energie-efficiëntie	-3.913	-7.150	-258
Categorie 5 - Hernieuwbare energie	-11.312	-17.083	-50
Categorie 6 - Waterkwantiteit	-	-	-
Categorie 7 - Glastuinbouw	-28.929	-10.250	-1.143
Categorie 8 – Waterkwaliteit	-	-	-
Totaal	-14.667	-8.966	-258

Resultaten van de enquête (12)

grafiek 18: Zou u nogmaals gebruik willen maken van de subsidieregeling als u daar de kans toe had? (n=349)

Toelichting: Vrijwel alle bedrijven (97%) willen nogmaals gebruik maken van de subsidieregeling wanneer ze daar de kans voor krijgen.

De reden om niet meer deel te nemen aan een volgende mogelijkheid tot het verkrijgen van subsidie zijn zeer divers. Zo worden de administratieve lasten voor een aanvraag relatief hoog genoemd, gaan investeringen een aantal jaren mee, of heeft men zelf - met inachtneming van de bijdrage van een subsidiebedrag – toch onvoldoende middelen om een investering te kunnen doen.

3

Beantwoording onderzoeksvragen

Beantwoording onderzoeksvragen (1)

Heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in mestbewerkingsinstallaties?

Door de beschikbaarheid van de subsidieregeling zijn er meer investeringen gedaan in mestbewerkingsinstallaties dan zonder de subsidieregeling het geval zou zijn geweest.

Van de agrarische ondernemers die gebruik hebben gemaakt van de subsidieregeling geeft 56% (onwaarschijnlijk – zeer onwaarschijnlijk) van de ondervraagde (n=39) aan dat ze zonder deze subsidieregeling niet geïnvesteerd zouden hebben in mestbewerkingsinstallaties. Met 82% (zeer zeker – zeker) geeft een groot deel van de respondenten dan ook aan dat de subsidie hen heeft geholpen bij het doen van de investering in de voorgeschreven innovatieve techniek. Van de respondenten zou 20% (zeer zeker – zeker) ook zonder deze subsidie hebben geïnvesteerd in mestbewerkingsinstallaties.

Van de agrarische ondernemers die geen gebruik hebben kunnen maken van de subsidie geeft 71% aan dat ze door het ontbreken van de subsidie niet hebben geïnvesteerd in de onder de subsidie vallende mestbewerkingsinstallaties. 6% van deze groep hebben wel (zonder gebruikmaking van de subsidie) in een

alternatieve techniek voor mestbewerking geïnvesteerd. 65% van de ondervraagden geeft aan door het niet ontvangen van de subsidie niet over te zijn gegaan tot een investering in mestbewerkingsinstallaties. Als belangrijkste reden voor het niet investeren in innovatieve mestbewerkingstechnieken gaf 73% van de respondenten aan dat de investering naar verwachting onvoldoende rendement zou opleveren.

Beantwoording onderzoeksvragen (2)

Heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in precisielandbouw?

Door de beschikbaarheid van de subsidieregeling zijn er meer investeringen gedaan in apparatuur voor precisielandbouw dan zonder de subsidieregeling het geval zou zijn geweest.

Van de agrarische ondernemers die gebruik hebben gemaakt van de subsidieregeling geeft 65% (onwaarschijnlijk – zeer onwaarschijnlijk) van de ondervraagde (n=119) aan dat ze zonder deze subsidieregeling niet geïnvesteerd zouden hebben in apparatuur voor precisielandbouw. Van de respondenten zou slechts 10% (zeer zeker – zeker) ook zonder deze subsidie hebben geïnvesteerd in precisielandbouw. 91% geeft dan ook aan dat de subsidie heeft geholpen bij het doen van de investering.

Van de agrarische ondernemers die geen gebruik hebben kunnen maken van de subsidie geeft 65% aan dat ze door het ontbreken van de subsidie niet hebben geïnvesteerd in de onder de subsidie vallende apparatuur voor precisielandbouw. Toch heeft 18% van deze groep wel (zonder gebruikmaking van de subsidie) in een alternatieve techniek voor precisielandbouw geïnvesteerd. 47% van de ondervraagden geeft aan door het niet ontvangen van de subsidie niet over te zijn gegaan tot een investering in welke vorm dan ook.

Als belangrijkste reden voor het niet investeren in innovatieve mestbewerkingstechnieken gaf 35% van de respondenten aan dat de investering naar verwachting onvoldoende rendement zou opleveren.

Beantwoording onderzoeksvragen (3)

Heeft de subsidieregeling geleid tot vergrote opslagcapaciteit voor dierlijke mest?

Door de beschikbaarheid van de subsidieregeling zijn meer investeringen gedaan in het vergroten van de opslagcapaciteit voor dierlijke mest dan zonder de subsidieregeling het geval zou zijn geweest. Toch heeft van de groep die het zonder subsidie moest stellen een aanzienlijk deel toch geïnvesteerd.

Van de agrarische ondernemers die gebruik hebben gemaakt van de subsidieregeling geeft 39% (onwaarschijnlijk – zeer onwaarschijnlijk) van de ondervraagde (n=48) aan dat ze zonder deze subsidieregeling niet geïnvesteerd zouden hebben in het vergroten van de capaciteit. Van de respondenten zou slechts 12% (zeer zeker – zeker) ook zonder deze subsidie hebben geïnvesteerd in het vergroten van de opslagcapaciteit. Toch geeft slechts 25% (zeer zeker – zeker) aan dat de subsidie heeft geholpen bij het doen van de investering.

Van de agrarische ondernemers die geen gebruik hebben kunnen maken van de subsidie geeft 50% aan dat ze door het ontbreken van de subsidie niet hebben geïnvesteerd in de beoogde technieken voor het opslaan van dierlijke mest. De overige 50% heeft ook zonder gebruikmaking van de subsidie geïnvesteerd in het vergroten van de mestopslag: 30% in een voorgeschreven techniek en 20%

heeft in een alternatieve techniek geïnvesteerd in het vergroten van de capaciteit. Als belangrijkste reden voor het niet investeren in de voorgeschreven wijze van mestopslag geeft 40% van de respondenten aan dat de investering naar verwachting onvoldoende rendement zou opleveren.

Beantwoording onderzoeksvragen (4)

Heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in energiebesparende maatregelen (niet zijnde glastuinbouw/categorie 7)?

Door de beschikbaarheid van de subsidieregeling zijn er meer investeringen gedaan in energiebesparende maatregelen dan zonder de subsidieregeling het geval zou zijn geweest. Toch heeft een aanzienlijk deel van de groep die het zonder subsidie moest stellen toch geïnvesteerd in energiebesparende maatregelen.

Van de agrarische ondernemers die gebruik hebben gemaakt van de subsidieregeling geeft 54% (onwaarschijnlijk – zeer onwaarschijnlijk) van de ondervraagde (n=85) aan dat ze zonder deze subsidieregeling niet geïnvesteerd zouden hebben in energiebesparende maatregelen. 16% van de respondenten zou zonder deze subsidie alsnog in deze maatregelen hebben geïnvesteerd. 71% (zeer zeker – zeker) geeft aan dat de subsidie zeker heeft geholpen bij het doen van de investering.

Van de agrarische ondernemers die geen gebruik hebben kunnen maken van de subsidie geeft 61% aan dat ze door het ontbreken van de subsidie niet hebben geïnvesteerd in de onder de subsidie vallende energiebesparende maatregelen. Van de respondenten heeft 15% wel in een andere energiebesparende maatregel geïnvesteerd. De

overige 39% van de respondenten die geen gebruik konden maken van de subsidie hebben alsnog in dezelfde innovatieve energiebesparende techniek geïnvesteerd. Als belangrijkste reden voor het niet investeren in innovatieve energiebesparende maatregelen gaf 67% van deze groep aan dat het niet rond krijgen van de financiering de belangrijkste reden was voor het afzien van de investering.

Beantwoording onderzoeksvragen (5)

Heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in het produceren van hernieuwbare energie (niet zijnde glastuinbouw/categorie 7)?

Door de beschikbaarheid van de subsidieregeling zijn er meer investeringen gedaan in het produceren van hernieuwbare energie dan zonder de subsidieregeling het geval zou zijn geweest.

Van de agrarische ondernemers die gebruik hebben gemaakt van de subsidieregeling geeft 73% (onwaarschijnlijk – zeer onwaarschijnlijk) van de ondervraagde (n=37) aan dat ze zonder deze subsidieregeling niet geïnvesteerd zouden hebben in technieken voor het produceren van hernieuwbare energie. Van de respondenten zou slechts 6% ook zonder deze subsidie hebben geïnvesteerd in dergelijke technieken. Daarbij geeft 65% (zeer zeker – zeker) aan dat de subsidie zeker heeft geholpen bij het doen van de investering.

Maar liefst 78% van de ondervraagden geeft aan door het niet ontvangen van de subsidie niet over te zijn gegaan tot een investering in het produceren van hernieuwbare energie. Als belangrijkste reden voor het niet overgaan tot investering gaf de 43% van de respondenten aan dat de investering naar verwachting onvoldoende rendement zou opleveren. 22% van de ondervraagden die het zonder

subsidie moest stellen heeft toch in een van de voorgeschreven innovatieve technieken voor het produceren van hernieuwbare energie geïnvesteerd.

Beantwoording onderzoeksvragen (6)

Heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in waterbesparende maatregelen?

Heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren?

Het aantal aanvragen voor beide categorieën was gering. Dientengevolge zijn er onvoldoende respondenten (respectievelijk 4 en 2) om betrouwbare of indicatieve uitspraken te kunnen doen op het gebied van investeringen in waterbesparende maatregelen en/of maatregelen om de waterkwaliteit te verbeteren.

Beantwoording onderzoeksvragen (7)

Heeft de subsidieregeling geleid tot meer investeringen in energiebesparender maatregelen in de glastuinbouw?

Door de beschikbaarheid van de subsidieregeling zijn er meer investeringen gedaan in energiebesparender maatregelen in de glastuinbouw dan zonder de subsidieregeling het geval zou zijn geweest. Hierbij moet worden opgemerkt dat de meerderheid van de ondernemers aangeeft ook zonder de subsidie in energiebesparende maatregelen zou investeren.

Van de agrarische ondernemers die gebruik hebben gemaakt van de subsidieregeling geeft slechts 45% (onwaarschijnlijk – zeer onwaarschijnlijk) van de ondervraagden (n=51) aan dat ze zonder deze subsidieregeling niet geïnvesteerd zouden hebben in energiebesparende maatregelen. Van de respondenten zou 24% ook zonder deze subsidie hebben geïnvesteerd in energiebesparing. 69% (zeer zeker – zeker) geeft daarbij aan dat de subsidie zeker heeft geholpen bij het doen van de investering.

36% van de ondervraagden geeft aan door het niet ontvangen van de subsidie te hebben afgezien van een investering in energiebesparende maatregelen. Maar liefst 64% van de ondervraagde glastuinbouwer die geen subsidie ontvingen hebben desalniettemin toch in een van de voorgeschreven innovatieve technieken geïnvesteerd.

Beantwoording onderzoeksvragen (8)

Heeft de subsidieregeling geleid tot het verlagen van het energiegebruik?

Het aanbieden van de subsidieregelingen IMM en IRE heeft er toe geleid dat in de onderzoeksperiode (2007 tot 1 juli 2015) investeringen zijn gedaan in innovatieve technieken die hebben bijgedragen tot een lager energieverbruik. Onder energieverbruik vallen zowel het gebruik van elektriciteit als gas. De investeringen gaven vooral een aanzienlijke reductie in het elektriciteitsverbruik. De reductie van het gasverbruik was nihil.

Het totale elektriciteitsverbruik van de ondervraagde gesubsidieerde ondernemers (n=46) voor de investeringen bedroeg 118.113 KWH per jaar. Na de investeringen is dit elektriciteitsverbruik verminderd met 30.036 KWH per jaar tot 88.077 KWH per jaar. Dit betekent een gerealiseerde reductie in het verbruik van elektriciteit van 25%.

Het totale gasverbruik van de ondervraagde gesubsidieerde ondernemers (n=41) voor de investeringen bedroeg 129.654 M³ per jaar. Na de investeringen is het gasverbruik met 1.248 M³ per jaar verminderd tot 128.406 M³ per jaar. Dit betekent een geringe gerealiseerde reductie in het gebruik van gas van bijna 1%.

Beantwoording onderzoeksvragen (9)

Heeft de subsidieregeling geleid tot het verminderen van verliezen van nutriënten naar het milieu?

Het aanbieden van de subsidieregeling (IMM) heeft er toe geleid dat in de onderzoeksperiode (2007 tot 1 juli 2015) investeringen zijn gedaan in innovatieve technieken die hebben bijgedragen aan een vermindering van het verlies van nutriënten naar het milieu.

De vermindering van verlies van nutriënten aan het milieu was vooral hoog in de categorieën 1 (mestbewerking), 2 (precisielandbouw), en 3 (mestopslag).

Het totale nutriëntenverlies van de ondervraagde gesubsidieerde ondernemers is niet vastgesteld. Wel geeft 43% van de respondenten aan (n=151) dat hun investering heeft bijgedragen aan het verminderen van het verlies van nutriënten naar het milieu.

Beantwoording onderzoeksvragen (10)

Heeft de subsidieregeling geleid tot minder verbruik van water?

Het aanbieden van de subsidieregeling (IMM) heeft er toe geleid dat in de onderzoeksperiode (2007 tot 1 juli 2015) investeringen zijn gedaan in innovatieve technieken die hebben bijgedragen tot minder verbruik van water.

Binnen de subsidieregeling IMM was specifiek een categorie opgenomen voor investeringen ter reductie van het watergebruik (categorie 6). Opvallend is dat ondanks een zeer gering aantal vastgestelde subsidieverzoeken (n=6) in deze categorie toch 27 respondenten hebben aangegeven met hun investering een reductie van het waterverbruik hebben gerealiseerd. De belangrijkste categorieën die ook een waterreductie hebben gerealiseerd zijn categorie 2 (precisielandbouw) en categorie 7 (glastuinbouw).

Het totale waterverbruik van de ondervraagde gesubsidieerde ondernemers voor de investeringen bedroeg 4.076 M³ per jaar. Na de investeringen is dit waterverbruik verminderd met 860 M³ per jaar tot 3.216 M³ per jaar. Dit betekent een gerealiseerde reductie in het verbruik van water van 21%.

Beantwoording onderzoeksvragen (11)

Heeft de subsidieregeling geleid tot betere waterkwaliteit

Het aanbieden van de subsidieregeling (IMM) heeft er toe geleid dat in de onderzoeksperiode (2007 tot 1 juli 2015) investeringen zijn gedaan in innovatieve technieken die hebben bijgedragen aan een verbetering van de waterkwaliteit.

Binnen de subsidieregeling IMM was specifiek een categorie opgenomen voor investeringen ter verbetering van de waterkwaliteit (categorie 8). Opvallend is dat ondanks de zeer geringe respons in deze categorie (n=2) toch 47 respondenten hebben aangegeven dat hun investering heeft bijgedragen aan een verbetering van de waterkwaliteit. De belangrijkste categorieën die ook een waterreductie hebben gerealiseerd zijn categorie 2 (precisielandbouw) en categorie 3 (mestopslag).

De mate van verbetering van de waterkwaliteit is niet door bevraging van de gesubsidieerde ondernemers vast te stellen.

Beantwoording onderzoeksvragen (12)

Heeft de subsidieregeling geleid tot adoptie van innovatievere technieken?

Het aanbieden van de subsidieregelingen (IMM/IRE) heeft agrarische ondernemers geholpen met het investeren van innovatieve technieken.

72% van de aanvragers van een subsidie onder IMM geeft aan dat de subsidie heeft geholpen bij het investeren in een innovatieve techniek. Voor de subsidieregeling IRE geeft 69% van de respondenten aan dat de subsidieregeling hen heeft geholpen. Voor IMM/IRE gecombineerd ligt dit percentage op 71%.

Van alle respondenten die geen gebruik hebben kunnen maken van de subsidies heeft 35% toch besloten om te investeren in de voorgeschreven innovatieve technieken. Onder de respondenten die een verzoek indienden voor een subsidie onder IRE/categorie 7 (maar niet toegekend kregen) was dit percentage zelfs 64%.

Nagenoeg alle respondenten (97%) zouden in de toekomst nogmaals gebruik willen maken van de subsidieregelingen IMM/IRE als ze daar de kans toe wordt geboden.

Bijdrage aan de POP2-doelstellingen

In hoeverre hebben de subsidieregelingen IMM/IRE bijgedragen aan de doelreductie van 0,25 megaton CO₂-equivalenten per jaar (na uitvoering van de investeringen) in milieumaatregelen?

De ondervraagde gesubsidieerde ondernemers realiseerden door hun investeringen ter vermindering van het elektriciteitsverbruik een reductie van 30.036 KWH per jaar. Dit staat gelijk aan een vermindering van 21.806 ton CO₂-uitstoot. De reductie van het gerealiseerde gasverbruik bedroeg 1.248 M³. Dit staat gelijk aan een vermindering van 2.424 ton CO₂-uitstoot. De totale reductie bedraagt daarmee 24.230 ton CO₂. Dit betekent dat de respondenten (n=87) een bijdrage aan de POP2-doelstellingen van bijna 10% hebben gerealiseerd.

Bij extrapolatie van dit percentage naar alle gebruikers van de IMM/IRE in de onderzoeksperiode (2007 tot 1 juli 2015) wordt de CO₂ doelstelling gerealiseerd.

In hoeverre hebben de subsidieregelingen IMM/IRE bijgedragen aan de totale investeringen in duurzaamheid van 155 miljoen euro (inclusief private investeringen)?

De omvang van de goedgekeurde subsidies vanuit IMM/IRE gecombineerd bedroeg in de onderzoeksperiode (2007 tot 1 juli 2015) 84.794.635 euro. Het uiteindelijk uitgekeerde/vastgestelde bedrag van beide subsidies gecombineerd is 43.470.054 euro.

Uit de gegevens van RVO (bij benadering) blijkt dat de totale investeringen in duurzaamheid (inclusief subsidie en private investeringen) 162.767.533 euro bedroeg.

Dit betekent tot op heden een bijdrage aan de POP2-doelstellingen van circa 105 %.

In hoeverre hebben de subsidieregelingen IMM/IRE bijgedragen aan de realisatie van de ondersteuning van 1.500 landbouwondernemingen d.m.v. subsidie?

De subsidieregelingen IMM/IRE heeft in de onderzoeksperiode 1.844 (aantal vaststellingen) landbouwondernemingen ondersteund d.m.v. subsidie bijgedragen. Hiermee is in de onderzoeksperiode circa 123% van de doelstelling gerealiseerd.

Bijlage

Evaluatiekader

Bijlage 1 Onderzoekskader

Aspect	Operationalisatie	Methode / bron
Doelen	<ul style="list-style-type: none"> • Doelstelling IMM/IRE 	POP2-doelstellingen Literatuurstudie (Staatscourant etc)
Input	<ul style="list-style-type: none"> • Subsidieregeling IMM • Subsidieregeling IRE • Subsidieregeling IMM/IRE 	Gegevens RVO
Throughput	Buiten scope onderzoek	
Output	<ul style="list-style-type: none"> • Aantal deelnemers aan de subsidieregeling • Aantal vastgestelde subsidies • Hoogte verstrekte subsidies in € • Aantal investeringen per categorie 	Gegevens RVO Vragenlijst subsidieaanvragers
Outcome	<ul style="list-style-type: none"> • Verlaging van het energiegebruik • Vermindering van verlies van nutriënten aan het milieu • Verlaging van het waterverbruik • Verbeterde waterkwaliteit • Mate van adoptie van innovatieve technieken • Mate van realisatie van een reductie van 0,25 mton CO2-equivalenten per jaar (na uitvoering van de investeringen) in milieumaatregelen • Mate van realisatie van een totale investering in duurzaamheid van 155 miljoen euro (inclusief private investeringen) • Mate van realisatie van ondersteuning van 1.500 landbouwondernemingen d.m.v. subsidie 	Vragenlijst subsidieaanvragers Interviews Analyse Berenschot
Effectiviteit	<ul style="list-style-type: none"> • Bijdrage van de subsidieregelingen aan het realiseren van de POP2-doelstellingen 	Analyse Berenschot
Efficiëntie	<ul style="list-style-type: none"> • Buiten scope onderzoek 	

Contact

Holmer Doornbos

Consultant

h.doornbos@berenschot.nl

Tel. 030 – 2916 450

Europalaan 40

Postbus 8039, 3503 RA Utrecht

www.berenschot.nl